

Talousneuvos Matti Väisänen:

Muistikuvia Vienan-Karjalasta 1917—22

Osa III

Retkikunta vetäytyy — legioonalaisten kosto

Noin parisen viikkoa sen jälkeen, kun olin lähtenyt Kontokista Suomeen jauhojen hankinta matkalle, palasin Vuokkiniemelle. Siellä sain kuulla, että Karjalan legioonalaiset ovat vallanneet suuren osan Vienan-Karjalan kylistä. Katkeran vihan vimmassa kotikyliinsä palanneet karjalaiset ovat kohdistaneet koston täysin viattomiin ihmisiin. Legioonalaiset surmasivat lähimmän hyvän naapurinsa ja aiheeksi riitti se, jos naapuri oli paremmassa taloudellisessa asemassa kuin ”päällekantaja” ja varsinkin, jos hän suosi retkikuntalaisia.

Legioonalaisten ylivoiman edessä oli retkikuntalaisten luovutettava Uhtua ympäristöineen ja vetäydyttävä Vuokkiniemelle. Koollekutsumassaan kyläkokouksessa Kenttjärvellä legioonalaiset tuomitsivat komppanian päällikkö Reposen liivana johdolla, joka oli kenttjärveläinen, ammuttavaksi Iivuskan veljekset, Huotin ja Riijon.

Iivuskan veljekset olivat vanhojapoikia, jo neljänkymmenen vuoden iässä. He olivat kaikin puolin kunnan miehiä ja hyviä ihmisiä, työteliäitä, taloudellisesti hyvinvoivia, joka olikin riittävän suuri syy, minkä vuoksi lähin naapuri, Reposen Iivana, ammutti heidät. Samassa tilaisuudessa tuomittiin ammuttavaksi myöskin naapurin mies, jo 60 vuoden ikäinen Ohvosen Jouhko. Hän oli aina suorapuheinen, rohkea mies, ja paheksui Iivuskan veljesten tuomiota. Kuolemaantuomit vietiin metsään ja ammuttiin.

Samassa tilaisuudessa päätettiin pidättää myöskin äitini ja nuorin veljeni, Niilo. Äitini pidätettiin sen vuoksi, kun tiedettiin, että hän oli avustanut ja ehkäpä ollut vielä myötmielinenkin poikiensa Matin, Oton ja Aleksin suojeluskuntapuuhailuissa. Legioonalaiset tunsivat isäni kaikissa asioissa luotettavaksi, harvapuheiseksi, täsmälliseksi mieheksi ja legioonalaisilla oli sellainen käsitys, että isä ei kannata poikiensa suojeluskuntapuuhailua.

Äitini ja veljeni olivat olleet pidätettynä jo lähes vuorokauden, kun isäni meni legioonalaisten luokse puhumaan. Hän sanoi: ”eiköhän ole aivan turhaa, että te pidätte täällä pidätettynä tuota vanhaa akkaa ja alaikäistä poikaa. Eiväthän he ole tehneet mitään sellaista, mistä heitä voitaisiin pidättää. Ja siitä, mitä vanhemmat pojat ovat rikoksia tehneet, ei äidin tarvitse kärsiä”. Se tehoi. Legioonalaiset päästivät äitini ja veljeni vapaiksi.

Retkikuntalaisten tuho

Tällaista siis kuului Kontokin, Kostamuksen ja Kenttjärven kylistä. Sama koston henki leijaili kaikissa niissä kymmenissä kylissä missä, tahi minkä kautta, legioonalaiset kulivat.

Retkikunta oli sirotellut eri kyliin miehiä, minne ryhmän, minne kaksi. Nämä etuvartijoiksi sijoitetut retkikuntalaisryhmät tulivat poikkeuksetta kaikki tuhotuiksi.

Legioonalaiset tiesivät tarkalleen jokaisessa kylässä retkikuntalaisten majapaikat ja miesvahvuudet. He saartoivat yön aikana sen rakennuksen, missä retkikuntalaiset majailivat ja avasivat tulen, jolloin retkikuntalaiset hätääntyneinä juoksivat surmansuuhun. Useimmassa tapauksessa kävi niin, että ei päässyt ketään elävänä. Kaikki tulivat ammutuiksi.

Esimerkkinä mainitsen tässä hyvin tuntemani Kostamuksen kansakoululla loukkuun joutuneiden kahdenkymmenen ylioppilaspojan tuhon. Tässäkin tapauksessa legioonalaiset, monet paikkakuntalaisina, tunsivat olosuhteet hyvin. Koulurakennus, jossa retkikuntalaiset majailivat, oli järven niemessä. Legioonalaiset vetivät sotilasketjunsia niemen poikki läheltä koulua aamuyöllä, ja avasivat konekivääri- ja kivääritulen, jolloin syntyi pakokauh.

Oven kautta ulos tulleet ammuttiin portaissa, ikkunoiden kautta pakoon yrittäneet ammuttiin pihaan. Jääkärivärnikki Väisänen, ”Pikku-Jussi”, yritti veneellä lähteä karkuun, mutta hänet ammuttiin veneeseen. Toisella veneellä pääsi pakoon järven yli kolme poikaa, heistä yksi haavoittuneena.

Paria viikkoa ennen tätä hirvittävää tapausta olin näiden poikien luona koululla yötä. Näin silloin hyvin merkillisen unen, joka antoi aamulla aiheen pojille huomauttaa, että olisivat hyvin varuillaan, pitäisivät vahtia ja olisivat valppaita kaiken varalta. Yllä mainittujen poikien joukossa oli mm. kirjailija Linnankosken poika.

Kaikkialla siellä, missä legioonalaiset kulivat, jättivät he näkyviin verisiä jälkiä. He kylvivät kuolemaa. Olen kertonut minulle lähimmät tapaukset, tuntenut murhatut henkilöt ja tuntenut myöskin murhatyön tekijät.

Apulaispojan kohtalo

Kerron vielä yhden minua syvästi liikuttaneen tapauksen. Ollessani Kontokin kunnan esimiehenä minun apulaiseni oli kontokkilaisen naislesken poika. Hän oli suomalaisen kansakoulun käynyt. En muista enää hänen nimeään. Hän oli hyvin terävä-älyinen ja reipas poika, noin 12—13 vuoden ikäinen. Legioonalaisten saavuttua Kontokkiin he tavanmukaisessa kyläkokouksessa saivat tietää, että Kontokin kyläläiset eivät ole retkikuntalaisia suosineet, eivätkä auttaneet muut kuin mainitsemani alaikäinen poika. Hän oli minun juoksupoikani. Legioonalaisten mielestä se oli retkikuntalaisten toiminnan tukemista ja siksi tämä poika ansaitsi kuoleman tuomion. Hänet ammuttiin.

Karjalan kalevalainen kansa ei koskaan ennen ollut tahrannut käsiänsä vereen. En ollut koskaan kuullut, että Karjalassa olisi tehty murhia. Ainakin allekirjoittanut siinä suhteessa piti karjalaisia suorastaan ”neitsyllisen puhtaina”. Tuntuu suorastaan uskomattomalta, että karjalaisissa oli tapahtunut niin suuri muutos ihmisenä, että he voivat murhata omia veljiään, hyviä naapureitaan.

Raaistumisen taustaa

Olisi katsottava, mistä tällainen raaistuminen on voinut johtua. Olivathan kaikki Karjalan miehet joutuneet kärsimään ensimmäisen maailmansodan kärsimykset ja kauhut. Suuri määrä karjalaisiakin jäi sinne kuolon kentille. Ne mie-

het, jotka pääsivät palaamaan Karjalaan, olivat sodan rasi-
tuksissa uupuneita, sekä henkisesti, että ruumiillisesti.

Ensimmäinen maailmansotahan loppui Venäjän vallan-
kumoukseen. Vallankumouksessa tuli voimakkaasti esille
kyllästyminen keisarijärjestelmään. Kaikki sodasta palaavat
karjalaiset sotilaatkin osasivat syyttää sodan aikaisista kär-
simyksistään vanhaa porvarillista järjestelmää ja olivat val-
miita hyväksymään kumouksellisen toiminnan vanhan jär-
jestelmän kaatamiseksi.

Kotioloissaan karjalaiset eivät olleet saaneet kosketusta
niin sanottuun porvarilliseen hyvinvointiin. Karjalassa ei ol-
lut omistavaa luokkaa. Karjalaisten taloudellisen hyvinvoin-
nin ero oli aivan tarkalleen sanottuna ”hyvinvoivan naapurin
aitassa oli kuudenkuukauden eväs” ja suurimman osan
karjalaisten aitoissa oli vain yhden kuukauden elämäntarpeet.
Suusta käteen eläviä karjalassa ei juuri voinut olla siitä
syytä, kun kaupat olivat kaukana, jopa monien kymmenien
kilometrien päässä.

Sosiaalinen yhteiskuntahuolto oli siellä tuntematon. Kun-
nalliskoteja ei ollut. Kuntain, enempää kuin valtionkaan
apua ei missään muodossa ollut. Aikain kuluessa oli luonon
mukaisesti kehittynyt avuliaisuus ja huoltomieli. Aivan
niin kuin lintuemo ruokkii poikasiaan, äiti ja isä huolehtivat
lapsistaan. Vanhimmilla lapsilla oli lämmin ja sydämellinen
huoltomieli nuorempia sisariaan kohtaan. Vanhempien
huoltaminen liittyy verisitein lasten mieliin.

Vanhempien ja nuorempien sisarusien huoltamishalulla
on käsitykseni mukaan hyvin suuri kasvattava merkitys.
Muistellessani lapsuus- ja nuoruusvuosieni mielialoja tun-
nen vielä nytkin mieltä lämmittävänä kiintymyksen kotiin,
se sai työskentelemään, säästämään ja kieltäytymään epäter-
veistä elämäntavoista kodin ja sisarusparven hyväksi. Nykyi-
sessä hyvinvointiyhteiskunnassa on jokaisen yksilön, ja jopa
perhekuntienkin jokapäiväinen toimeentulo turvattu sosiaa-
lihuollon kautta. Ei ole tarpeellista lasten huolehtia vanhem-
pien toimeentulosta eikä muusta sukulais- ja sisarjoukosta,
koska sosiaalihuolto on sitä varten.

Maattomat karjalaiset

Olen aikaisemmin jo maininnut, että Vienan-Karjalassa ei
ns. virallista hyvinvointia ollut, mutta ei ollut myöskään mä-
kitupalaisen elämään verrattavaa elämää. Karjalaiset eivät
omistaneet maata, metsiä eikä vesiä. Ne olivat kaikki Venä-
jän valtion omia. Karjalaisilla ei kuitenkaan ollut selvää nä-
kemystä siitä, että metsät ja järvet eivät olisi heidän.

Suomessa maaton tiesi, että hänellä ei ole mitään asiaa
metsiin eikä vesiin; ovat yksityisten tahi valtion omia. Karja-
laiset pitivät vaistomaisesti maita, metsiä ja järviä ominaan.
He olivat tottuneet vapaasti kalastamaan, metsästämään, rak-
entamaan talonsa sinne, mistä mieluisamman paikan löysi.
He saivat kaataa parhaimman puun, mitä metsästä löytyi.
He saivat vallata suoalueita tahi jokivarsilta sopivaksi katso-
mansa, heiniä kasvavan alueen, heinäniityksi. Heinäniityn
sai sukunsa nimiin sillä, kun teki tälle niittyalueelle valtaa-
misensa merkiksi ”salkosijan pohjan” johon varastoitiin
kuivia heiniä. Sitä sanottiin suapraksi.

Muistan meilläkin olleen kuusi metsäniittyalueita, jotka
olivat noin 5—10 km etäisyydellä kotoa. Niittyjen reunalla
oli metsäkämpä. Heinätoissa oltiin aina viikkokunnassa.
Karjalainen talonpoika sai kaiken särpimen omasta takaa.
Kaikilla karjalaisilla oli oma talo. Heillä oli karjaa ja pellos-
tansa he saivat perunansa ja osan leipäviljaa. Järvistä saivat
he riittävästi kalasärvintä, ja kaiken puutavaran saivat he va-

paasti ottaa metsästä.

Karjalassa ei ollut varakasta väestöä ollenkaan. Nykyisen
mittapuun mukaan me voisimme sanoa heitä köyhiksi. Mut-
ta silloisen, yleisen elintason mukaan karjalaiset voivat koh-
talaisen hyvin.

Ennen ensimmäistä maailmansotaa ei Karjalassa tiedetty
mitään puolueista.

Maailmansodan loputtua, suuren Venäjän vallankumouk-
sen yhteydessä, saivat karjalaisetkin kumouksellisen mielen,
joka suomalaisen retkikunnan oloaikana Karjalassa ilmeni
järjettömänä naapuriensa murhaamisena.

Retkikuntalaisia myötälleet karjalaiset joutuivat jättä-
mään samanaikaisesti kotinsa, kun retkikuntalaiset perään-
tyivät Karjalasta Suomen puolelle. Se tapahtui syyskuun vai-
heilla 1918. Karjalaisia on tullut Suomeen pakolaisina suuri-
na joukkoina kolme eri kertaa. Kuisman retkikunnan pe-
rääntyessä tulivat ensimmäiset pakolaiset Suomeen v. 1918.
Seuraavan kerran tuli pakolaisia Karjalasta Suomeen 1919
vuoden lopussa. Karjalan viimeisen Metsäsissi-kapinan jäl-
keen vuonna 1921 tuli suuri osa Vienan-Karjalan väestöstä
pakolaisina Suomeen. (jatkuu....)

Manamansalon kirkon kello Solovetskissa

Solovetskissa kesäkuussa käynyt karjalais-suomalainen
retkikunta löysi luostariisaarelta nelisensataa vuotta kateissa
olleen Manamansalon kirkon kellon.

Kello on kulkeutunut Solovetskin luostariin rajasotien ai-
kana. Silloin vihollisjoukko Kainuuta kierrellessään tuhosi
mm. Manamansalon kirkon, joka oli seutukunnan ensim-
mäinen kristillinen kirkko. Nämä tapahtumat sijoittuvat
vuoteen 1581.

Karjalan Heimon n:o 3—4 kansikuva

Huhtikuun heimolehden kansikuva esittää Puahkomien-
vuaran taloryhmää, joka sijaitsi vähän matkaa Kivijärvestä
Vuokkiniemen pokossalle päin. Tämä käsitys on jälleen saa-
nut vahvistusta. Aleksi Perttunen Borásista, Ruot-
sista kirjoittaa meille näin:

”Kuvassa on etualalla oikealla Mustapään riihi, vasem-
malla näkyy kyly, jossa minä ja Iikka Remsu teimme remon-
tin; korjattiin lattia, lauteet ja kiukoa. Keskellä taaempana
on Napsun talon ja kauimmaisena Pekka Remsun talo. Ri-
ihen ja talon välissä oleva kumpare on Napsun perunakuop-
pa”.

Sukulaisvierailuja Vienan Karjalaan

Lyhyitä matkoja suoraan Vartiuksen kautta Kostamuk-
seen, Vuokkiniemeen, Uhtualle ja muuallekin Vienan Karja-
laan järjestävät turistiliikenneyrittäjät T. Kyllönen Kuhmos-
ta ja E. Moilanen Suomussalmelta.

Yksityinen henkilö voi tilata paikan viikonloppumatkalle
Kostamukseen ja ryhmille järjestetään retkiä toivomusten
mukaan. Kutsua ei tarvita ja viisumit hankkii yrittäjä.